

шийці та вертикальними наліпними валиками під вушками і між ними (рис. 3, 1). Подібний орнамент нанесено і на черпак з роздутим кулястим корпусом та широким дном (рис. 3, 2). Третя посудина являла собою невеличку конічну миску з широким дном (рис. 3, 3). Загальний вигляд посудин та їх орнаментация наближені до знайдених в Межановіцах.

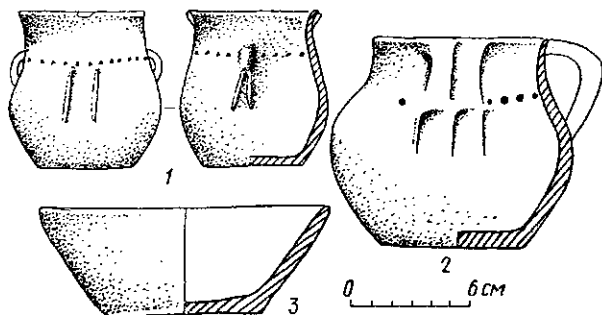

Рис. 3. Посуд з поховання поблизу с. Лежниця (1—3).

В цілому отримані матеріали показують, що проблема зв'язків між стжижівською культурою та її більш західними сусідами вимагає глибокого вивчення. Це має важливе значення для дослідження пізнього етапу існування культури шнурової кераміки на пограниччі Східної і Центральної Європи.

Н. А. ПЕЛЕЩИШИН, И. Р. МИХАЛЬЧИШИН

Новые памятники культуры шнуровой керамики в верховьях Западного Буга

Резюме

В 1979—80 гг. в верховьях Западного Буга были исследованы: поселение у с. Тадани Каменско-Бугского р-на Львовской обл., поселение и погребение у с. Лежница Иваничевского р-на Волинской обл., на которых выявлены отдельные объекты с керамикой, имеющей аналоги в межановицкой культуре в Южной Польше и сходных с ней памятников в Словакии. Полученные материалы дают возможность более подробно уяснить вопросы этнокультурных связей в среде различных племен позднего этапа культуры шнуровой керамики на пограничье Восточной и Центральной Европы.

¹ Пелещисин М. А. Нові поселення стжижівської культури на Волині // Археологія. — 1971. — № 1. — С. 94, рис. 6, 8; 1, 2.

² Glosik J. Wolyńsko-podolskie materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym muzeum archeologicznym w Warszawie // MS. — 1962. — Т. 8. — С. 172.

³ Machnik J. Die Merzanowice — Košťany Kultur und das Karpatenbecken // SA. — 1972. — 20. — I. Taf. 1, 16, 17.

⁴ Захарук Ю. М. Нове джерело до вивчення культур шнурової кераміки на Волині // МДАПВ. — 1961. — Вип. 3. — С. 22—41; Glosik J. Osada kultury ceramiki sznurowej w Strzużowie, w świetle badań w latach 1933—37 i 39 // MS. — 1961. — Т. 7. — С. 41—96.

⁵ Machnik J. Die Merzanowice... — Taf. I, 12, 13; II, 9.

С. Г. РИЖОВ, Т. Г. БОРОДИНСЬКА,
О. А. НОВОКРЕЩЕНОВА

Охоронні розкопки Херсонського некрополя в 1981 р.

Ділянка Херсонського некрополя, розташована на західному узбережжі Карантинної бухти, була повністю розкопана на початку ХХ ст.¹ Тут в основному були відкриті склепи і могили, вирубані в скелі. Незважаючи на те що ця ділянка некрополя вже досліджена, іноді, особливо

під час будівельних робіт, зустрічаються невідомі раніше поховальні споруди, пропущені в ході робіт дореволюційними дослідниками Херсонеса.

Так, в квітні 1981 р. під час риття котловану в 300 м південно-східніше башти Зенона був знайдений недосліджений раніше склеп (рис. 1). Він майже повністю був зруйнований екскаватором, але охоронні роз-

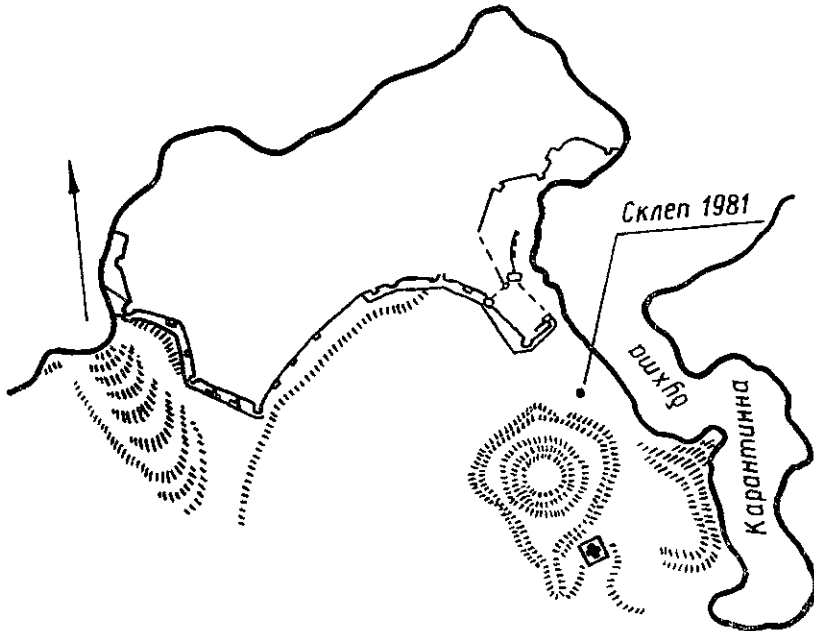

Рис. 1. Схематичний план Херсонеса з вказанням місцезнаходження склепу.

копки на цьому місці показали, що це був звичайний для Херсонеського некрополя склеп, прямокутний в плані (3,1×3,0 м), з трьома нішами-лежанками, на яких відбувались поховання². На жаль, всі речі, які надійшли до Херсонеського історико-археологічного заповідника, були добуті із склепу будівельниками. Тому говорити про їх розташування в поховальній камері, а також про кількість похованих в цьому склепі неможливо.

В склепі були знайдені наступні предмети, що входили до складу поховального інвентаря:

1. Червонолакова тарілка з горизонтально відігнутими вінцями, на кільцевому піддоні. Лак тьмянний, червоного тону. Діаметр (верхній) 18,7 см, дна — 6,3 см, висота 4,4 см (рис. 2, 1). Аналогічні тарілки неодноразово зустрічались при розкопках античних пам'яток Північного Причорномор'я, датованих II—III ст. н. е.³

2. Фрагментована червонолакова тарілка з вертикальними, трохи ввігнутими вінцями, на кільцевому піддоні. Лакове покриття нерівне. Лак без поліску. Діаметр (верхній) 16 см, дна — 5,6 см, висота 5,1 см (рис. 2, 2). Аналогічні тарілки описані Т. М. Книпович, яка датує їх III—IV ст. н. е.⁴

3. Фрагментована буролакова чашка з конусоподібним рифленим тулубом, вертикальним краєм, на кільцевому піддоні. Діаметр дна 4,2 см, висота 7 см (рис. 2, 3). Чашки такого типу часто зустрічаються в Північному Причорномор'ї і датуються I—III ст. н. е.⁵ Виходячи з поганої якості лаку і рифлення корпусу, цей екземпляр можна датувати III ст. н. е.

4. Два фрагменти чашок з округлими стінками, горизонтально відігнутим краєм, на високій ніжці. Їх висота 4,5—4,6 см (рис. 2, 4, 5).

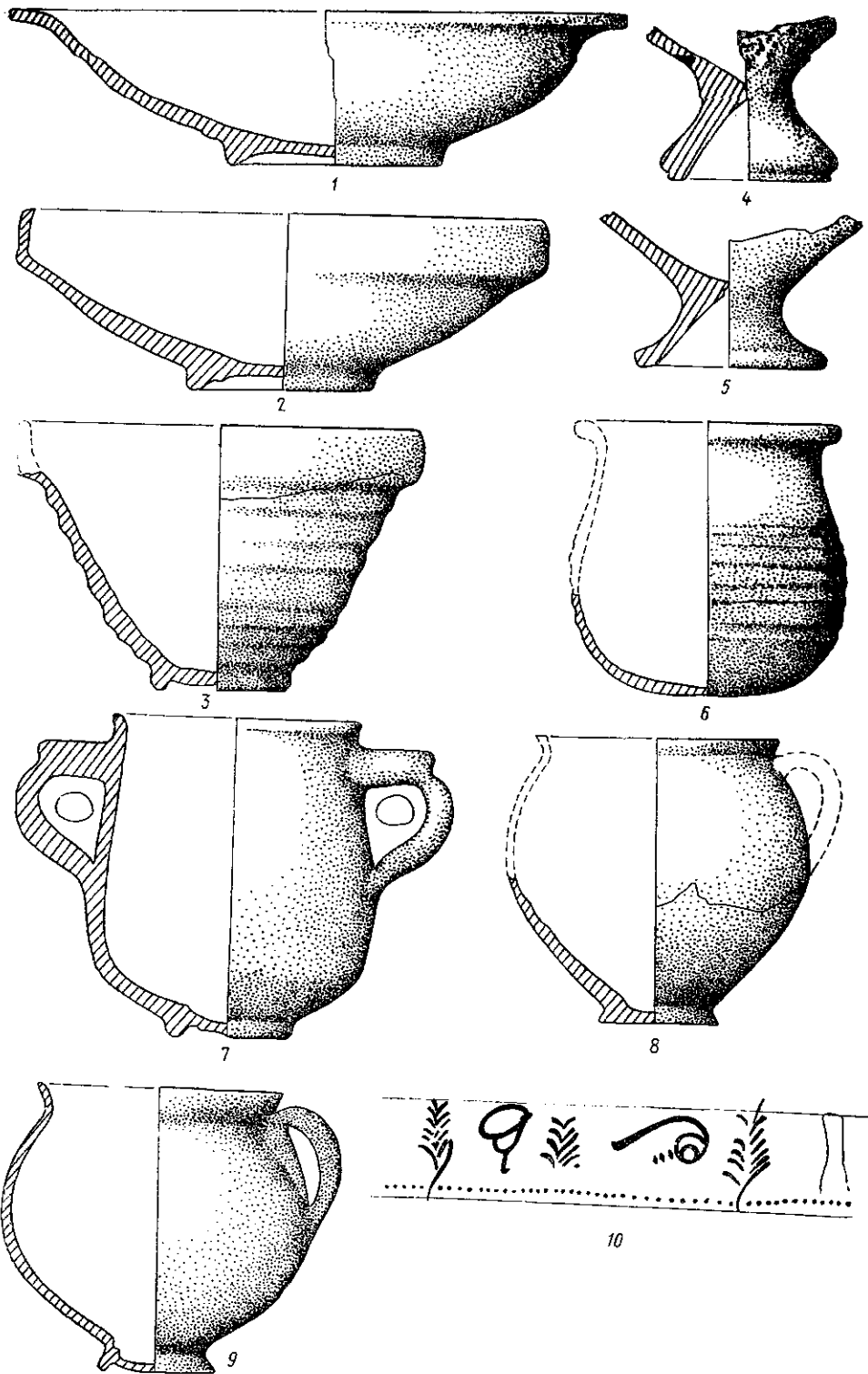

Рис. 2. Кераміка із склепу (1—10).

В. І. Қадеев виділив два типи таких чашок місцевого виробництва, датованих II ст. н. е.⁶

5. Червонолаковий дворучний кубок з циліндричним корпусом, злегка розширеним в нижній частині, на кільцевому піддоні. Ручки

круглі в перерізі, фігурні. По краю кубка ззовні продряпано \perp НОФР, всередині по дну накреслено $\frac{+}{-}$, а ззовні на дні $-(-$. Діаметр (верхній) 7,2 см, дна — 3,5 см, висота 9,5 см (рис. 2, 7). Аналогічні кубки неодноразово зустрічались в могильниках Південно-Західного Криму і на Боспорі⁷. За супроводжуючим матеріалом вони можуть бути віднесені до I—II ст. н. е.⁸

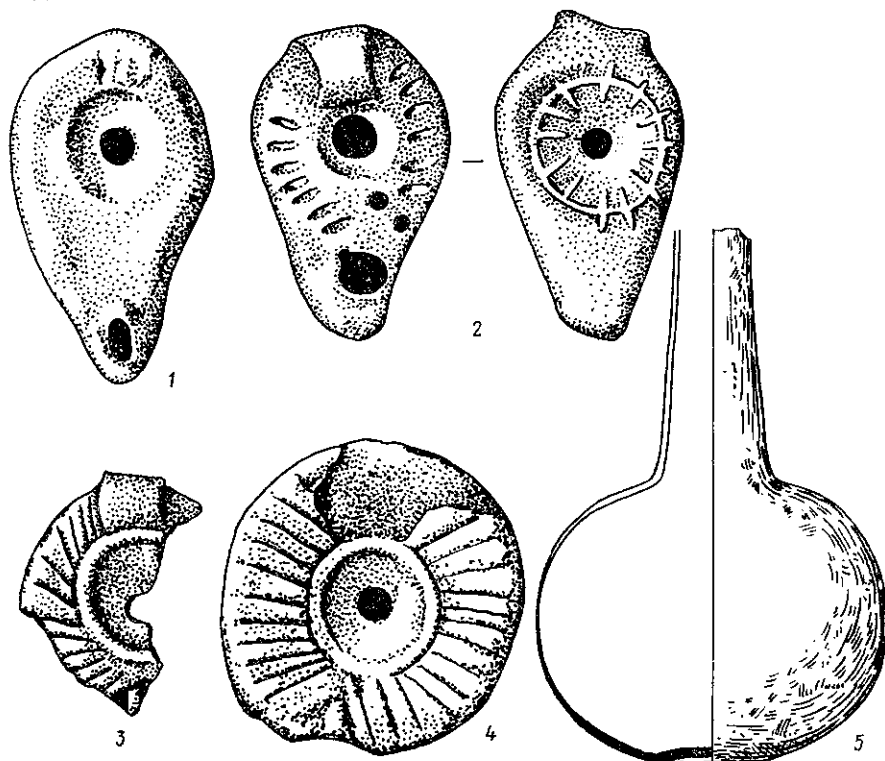

Рис. 3. Світильники і скляний бальзамарій із склепу (1—5).

6. Червоноглиняний одноручний кубок з петлеподібною ручкою і округлим кулястим корпусом на кільцевій підставці. Вінця вертикальні, злегка відігнуті назовні. Ручка в перерізі овальна. Корпус покритий рослинним орнаментом, нанесеним білою фарбою (рис. 2, 10). Діаметр (верхній) 7,4 см, підставки — 3,3 см, висота 9 см (рис. 2, 9).

7. Фрагментований червоноглиняний кубок з округлим корпусом, петлеподібною ручкою, на кільцевому піддоні. Діаметр дна 3,4 см (рис. 2, 8).

Описані кубки (6—7) часто зустрічаються в похованнях некрополя і датуються II—III ст. н. е.⁹ Кубки, прикрашені рослинним орнаментом, очевидно, служили в похованнях апотропеями і були пов'язані з заупокійним культом¹⁰.

8. Фрагмент червоноглиняного кубка з грушеподібним рифленим корпусом з плоским дном (рис. 2, 6). Близькі за формою посудини знайдені в некрополі Кеп на території Румунії, де вони датуються II—III ст. н. е.¹¹

9. Червоноглиняний світильник витягнутої форми. Ручка світильника у вигляді виступа, не прокалена. Щиток злегка втоплений і розташований нижче плічок, орнаментований насічкою. Довжина світильника 8 см, висота (разом з ручкою) 3,7 см (рис. 3, 1). Даний екземпляр, очевидно, відноситься до великої групи світильників місцевого виробництва і датується пізньоантичним періодом.

10. Червоноглиняний світильник яйцеподібної форми. Ручка петлеподібна, піднята над щитком світильника. Плічка орнаментовані руб-

чиками, крім них на щитку світильника виявлено дві вдавнені заглибини. На дні світильника знаходилось тавро в вигляді багатопелюсткової розетки і круга. Довжина світильника 7 см, висота 2,1 см (рис. 3, 2). В склепі знайдено ще два фрагменти щитків аналогічних світильників (рис. 3, 3—4). Група так званих «рубчастих» світильників, до якої належать досліджені предмети, датована III—IV ст. н. е.¹²

11. Фрагментований бальзамарій прозорого скла з кулястим корпусом, злегка увігнутим дном і циліндричним горлом, трохи звужується до вінець. Висота посудини 11,5 см (рис. 3, 5). Найбільш ранні посудини цієї форми, з точки зору К. Айсінге, відносяться до III ст. н. е., але широкого поширення вони набувають протягом III—IV ст. н. е.¹³ Цікаво, що на Боспорі, починаючи з середини III — початку IV ст. н. е., близькі за формою посудини приходять на зміну бальзамаріям невеликих розмірів, які до цього часу були надзвичайно популярні серед населення¹⁴.

Аналіз речей із склепу, відкритого на ділянці херсонеського некрополя, який був розташований на березі Карантинної бухти, показує, що поховання тут відбувались протягом римської епохи. Комплекс речей, що публікується, в деякій мірі доповнює дані розкопок К.К. Коцюшко-Валожуничя і дозволяє розширити уявлення про матеріальну культуру населення Херсонеса в перших століттях нашої ери.

С. Г. РЫЖОВ, Т. Г. БОРОДИНСКАЯ, О. А. НОВОКРЕЩЕНОВА

Охранные раскопки Херсонесского некрополя в 1981 г.

Резюме

В 1981 г. на западном берегу Карантинной бухты в Херсонесе обследован склеп, анализ вещей которого позволяет датировать его первыми веками нашей эры.

¹ *Зубар В. М.* Історія розкопок і топографія античного некрополя Херсонеса // Археологія. — 1978. — Вип. 25. — С. 52.

² *Зубар В. М.* Склепи з нішами-лежанками з некрополя Херсонеса // Там же. — Вип. 28. — С. 36.

³ *Книпович Т. Н.* Краснолаковая керамика первых вв. н. э. из раскопок Боспорской экспедиции 1935—1940 гг. // МИА. — 1952. — № 25. — С. 308, рис. 5. 8.

⁴ *Книпович Т. Н.* Вказ. праця. — С. 317, рис. 11, 6.

⁵ Там же. — С. 303; *Силантьева Л. Ф.* Краснолаковая керамика из раскопок Илурата // МИА. — 1958. — № 85. — С. 299, 305; *Кадеев В. И.* Очерки истории экономики Херсонеса I—IV вв. н. э. — Харьков, 1970. — С. 92, рис. 10.

⁶ *Кадеев В. И.* Вказ. праця. — С. 91, рис. 9, 4—5.

⁷ *Гуцица И. И.* Население сарматского времени в долине р. Бельбек в Крыму // Археологические исследования на юге Восточной Европы. — М., 1974. — Рис. 4, 6.

⁸ *Зеест И. Б.* Жилые дома древнего Киммерика // КСИИМК. — 1951. — Вип. 37. — С. 192, рис. 63.

⁹ *Кадеев В. И.* Вказ. праця. — С. 92—97, рис. 12.

¹⁰ *Соломоник Э. И.* Из истории религиозной жизни в Северопонтийских городах позднеантичного времени // ВДИ. — 1973. — № 1. — С. 70.

¹¹ *Сорокина Н. П.* Фигурный стеклянный сосуд из Кеп // СА. — 1968. — № 4. — С. 91—93, рис. 4; *Rădulescu A.* Contribuții la cunoașterea ceramicii Romane de uz comun, din Dobrugea // Pontica. — 1975. — Т. 8. — С. 336—338, taf. 4, 1—5.

¹² *Сорочан С. Б.* Про так звані «рубчасті» світильники з Херсонеса // Археологія. — 1981. — Вип. 38. — С. 43—49.

¹³ *Isings C.* Roman glass from Dated Finds. — Djakarta, 1957. — P. 121—122, form. 103.

¹⁴ *Кунина Н. З., Сорокина Н. П.* Стеклянные бальзамарии Боспора // Тр. ГЭ. — 1972. — Т. 13. — С. 135.